

початкової школи засвідчив, що вони орієнтують педагогів та учнів на використання дослідницького підходу для розвитку мовно-мовленнєвих умінь та навичок. Вимоги до формування навичок здійснювати пошуково-дослідницьку діяльність містяться в очікуваних результатах навчання.

Література

1. Журавлева О. Н. Дидактическая концепция гуманитаризации содержания современного школьного учебника : автореф. дисс. на соискание уч. степени докт. пед. наук. СПб., 2013. 44 с. 2. Коваль Г. П., Іванова Л. І., Суржук Т. Б. Методика читання: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2009. 280 с. 3. Кодлюк Я. П. Теорія і практика підручникотворення в початковій школі : підруч. для магістрантів та студ. пед. ф-тів. Київ: Інформаційно-аналітична агенція. 368 с. 4. Наумчук М. М. Сучасний урок української мови в початковій школі (методика і технологія навчання). 2 вид., доп. Тернопіль: В-во Астон, 2005. С. 46-59; 78-80; 81-161. 5. Пономарьова К., Гайова Л. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. ЗЗСО. У 2-х ч. Київ: УОВЦ «Оріон». 2020. 160 с. 6. Савченко О. Формування в молодших школярів умінь працювати з підручником. URL: http://ddpu.drohobych.net/pedagogics/arhiv/29_ch3_2014/20.pdf 7. Савченко О. Я. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. ЗЗСО. У 2-х ч. Київ: УОВЦ «Оріон». 2020. 160 с. 8. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. Київ: Рад. школа, 1972. 244 с. 9. Типова освітня програма розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. URL: <http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60407/>. 10. Хорошковська О. А. Розвиток українського мовлення молодших школярів. Початкова школа. 1997. № 9.

Оксана Кравчук,

здобувач вищої освіти 2 року навчання
за другим (магістерським) рівнем
історико-філологічного факультету
Університету Ушинського

Науковий керівник: к.пед.н., доц. О. А. Кучерява

МЕНТАЛЬНІ КАРТИ В РОБОТІ З ОРФОГРАМАМИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 5-6 КЛАСАХ

У статті описано технологію складання та використання ментальних карт на прикладі роботи з орфографічним матеріалом на уроках української мови в 5-6 класах. Інтелект-карти як засіб візуалізації теоретичного матеріалу забезпечили підвищення рівня сформованості в учнів орфографічних умінь і навичок, робили процес навчання більш цікавим і плідним.

Ключові слова: орфограма, орфографічна компетенція, ментальні карти.

The article analyzes the features of the formation of spelling competence in students of 5-6 grades with the help of mental maps. It was found that with the help of

mental maps, students' motivation and interest in learning the Ukrainian language increases, and the level of students' knowledge of spelling improves.

Key words: spelling, spelling competence, mental maps.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Підвищення орфографічної грамотності учнів є однією з найважливіших проблем методики навчання мови, оскільки це помітний компонент загального мовного й мовленнєвого розвитку учнів. Робота з формування орфографічних навичок завжди успішна в поєднанні з опануванням граматики, семантикою рідної мови, вдосконаленням умінь у чотирьох видах мовленнєвої діяльності. Сучасна методика навчання орфографії пропонує активні методи й прийоми, які сприяють кращому засвоєнню матеріалу, розвитку уваги, пам'яті, мислення учнів, що є водночас доброю передумовою формування орфографічних навичок. У методичній літературі рекомендують використовувати також інноваційні технології, наприклад, інформаційно-комунікаційні, проєктні, інтерактивні тощо.

Обираючи шляхи підвищення ефективності вивчення орфографії в школі, ми звернулись до ментальних карт, що містять чітко структуровану інформацію у вигляді схеми-алгоритму і є одним із сучасних засобів візуалізації навчального матеріалу.

Аналіз наукових досліджень, у яких розглянута проблема і на які спирається автор. Проблема навчання правопису й формування орфографічної компетентності в учнів початкової та основної школи порушувалась у працях О. Біляєва, Н.Б. ондаренко, М. Вашуленка, О. Горошкіної, В. Зінченко, О. Караман, С. Карамана, Л. Симоненкової, С. Омельчука, Л. Попової, І. Хом'яка та інших.

Мета статті – описати методику використання ментальних карт під час вивчення орфографії на уроках української мови в 5-6 класах.

Виклад основного матеріалу. Інтелект-карта, відома також як ментальна карта або асоціативна карта (з англійського «Mind map» – «карти розуму», «інтелект-карти», «карти пам'яті», «ментальні карти», «асоціативні карти», «діаграма зв'язків», «асоціативні діаграми» або «схеми мислення») – спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем [1; 5]. Як зазначають дослідники, метод використання інтелект-карт був розроблений психологом Тоні Б'юзеном, який під час свого навчання намагався знайти спосіб ефективного запам'ятовування і систематизування інформації [3, 154]. Суть ментальної карти в тому, що вона створюється у вигляді дерева-схеми, на якій зображені слова, ідеї, завдання або інші поняття, пов'язані гілками, що відходять від центрального поняття або ідеї. В основі цієї техніки лежить принцип «радіального мислення» (від лат. radians – «випускає промені»), що належить до асоціативних розумових процесів, відправною точкою яких є центральний об'єкт [1, 67]. Від центрального образу розходяться промені, на яких записують ключові слова або малюють образи. Їх можна з'єднати між собою розгалуженими лініями, що дозволяє постійно доповнювати схему і

наповнювати картку новою інформацією, яка сформує цілісну картину про центральний образ (поняття) [1]. Інтелект-карти використовують для створення, візуалізації, структуризації і класифікації ідей, складного навчального матеріалу, а також як засіб для навчання, організації, розв'язання задач, при написанні статей, творчих робіт, підготовці конспектів тощо.

У роботі з орфографічним матеріалом ми спиралась на таку методику створення ментальних карт [3; 5]:

1. Учні пропонують вибрати олівці улюбленого кольору.
2. Потім у центрі аркуша учні пишуть ключове слово — назву орфограми (наприклад, м'який знак, апостроф, подвоєння приголосних та ін.).
3. Від центрального образу учні малюють гілки ліворуч та праворуч, на яких пишуть основні правила орфограми, закріплюючи їх певними асоціаціями, схемами, мнемонічними фразами – все, що спонукатиме учнів для кращого запам'ятовування інформації.
4. Для кращого розуміння гілки можуть нумеруватися.

У 5 класі учні вивчають значну кількість орфограм, які важко засвоїти без постійного тренування, а інтелект-карти дозволяють відійти від традиційної лінійної форми подання інформації. Завдяки ментальній карті увага концентрується на основній ідеї, бо вона розміщена в центрі аркуша у вигляді яскравого словесного або графічного образу. На периферії знаходиться додаткова інформація. Структурний характер карти дозволяє доповнювати її новою інформацією [3; 5].

На уроках української мови в 5-6 класах ми використовували інтелект-карти під час вивчення нового матеріалу, на етапах закріплення та узагальнення. Розглянемо варіанти застосування ментальних карт.

Варіант 1. На етапі засвоєння нового матеріалу учням пропонувався шаблон інтелект-карти, а домашнім завданням було заповнити карту з пам'яті і розфарбувати. На наступному уроці учні самостійно створювали ментальну карту, що допомагало перевірити рівень володіння матеріалом.

Варіант 2. На етапі мотивації учням протягом короткого проміжку часу пропонувалось надписати відгалуження від центральної теми. Основні гілки можна заповнювати з вчителем, щоб зорієнтуватись у темі й меті уроку. Кількість відгалужень другого рівня може бути визначено кожним автором карти самостійно.

Варіант 3. Складання ментальних карт під час планування, виконання, здійснення контролю і захисту проектних робіт.

Розглянемо приклад використання ментальної карти на уроці з української мови у 5 класі.

Тема уроку: *Правопис апострофа*. Тип уроку: вивчення нового матеріалу. Обладнання: мультимедійна дошка.

Спочатку за допомогою «Мозкового штурму» учні згадували правила написання апострофа, отримані в початкових класах. Потім разом з учителем будували ментальну картку на мультимедійній дошці. Посередині пишемо ключове слово «АПОСТРОФ», а потім зліва розміщуємо гілки, на яких зазначаємо основні правила написання апострофа: після *б, п, в, м, ф* (записують

мнемонічну фразу Мавпа Буф), після твердого *p* (малюємо цеглину або будь-яку асоціацію з твердістю), після префіксів та першої частини складних слів (записуємо види префіксів на твердий приголосний: *без, від, під, роз* та малюємо схему складного слова), після *k* у слові Лук'ян і похідних від нього (малюємо чоловічка на ім'я Лук'ян і селище з назвою Лук'янівка). Потім ставимо проблемне питання: Чи знаєте Ви інші випадки написання апострофа? Після цього заповнюємо гілки зліва, коли не пишеться апостроф: якщо перед *b, n, v, m, f* є інший кореневий приголосний, крім *p* (записуємо віршик зі словами-винятками (або вставляємо вже підготовлену картинку): на різдвяному святі мавпа пила духмяний, морквяний, тьмяний, медвяний сік, дзвякуючи цвяхом по склянці); після м'якого *p* (малюємо пір'ячко або подушку), після префікса перед *a, o, y, e, i*; перед *йо*. Заповнивши всі гілки карти, діти пропонували свої варіанти асоціацій або створювали мнемонічні фрази для кращого запам'ятовування.

Висновки і перспективи дослідження. Отже, ментальні карти сприяють ефективному вивченню орфографічного матеріалу та полегшують процес запам'ятовування нової інформації, крім того, сприяють розвитку в учнів креативного й критичного мислення, роблять процес навчання більш цікавим і плідним.

Література

1. Бьюзен Т., Бьюзен Б. Супермышление. Москва : Изд. «Попурри», 2008. 208 с. 2. Василенко Т. Mind maps – опыт использования. URL: <http://www.improvement.ru/zametki/mindmap/>. 3. Кіндрат І. Використання інтелект-карт у плануванні та організації освітнього процесу. *Нова педагогічна думка*. 2012. №4. С.153–156. 4. Оксентюк Н. В. Можливості застосування ментальних карт у навчальному процесі. *Технології навчання : науково-методичний збірник*. Рівне: НУВГП, Випуск 15. 2015. С. 194–208. 5. Позднякова Т. Є. Візуалізація та структурування інформації за допомогою ментальних карт на уроках біології: [науково-методичний посібник]. Рівне: РОІППО, 2018. 50 с.

Гліб Кучма,

*здобувач вищої освіти 4 року навчання
за першим (бакалаврським) рівнем
філологічного факультету
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова*

Науковий керівник: доктор філософії з філології О. О. Бойко

ФАНТАСТИЧНА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ «ІНАКШОСТІ»: ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Статтю присвячено виявленню особливостей ставлення носіїв української мови до «інших» – персонажів фантастичних творів та іншопланетян як представників іншого світу. Проведено лінгвістичний експеримент, що уможливив узагальнення щодо сприйняття інформантами